СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – Свищов
Факултет „Производствен и търговски бизнес”
Катедра „Икономика и управление на туризма”

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Сборник с доклади

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Председател:
доц. д-р Петя Иванова
Членове:
проф. д-р Марияна Божинова
проф. д.и.н. Милко Палангурски
доц. д-р Мариана Янева
доц. д-р Тихомир Личев
гл. ас. д-р Любка Илиева
гл. ас. д-р Любомира Тодорова
гл. ас. д-р Павлин Павлов

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
проф. д-р Марияна Божинова – (България)
Членове:
проф. д-р Лариса Корганашвили (Грузия)
проф. д-р Алфред А. Розенблум (САЩ)
проф. д-р Алфонсо Варгас (Испания)
доц. д-р Петя Иванова (България)
доц. д-р Мариана Янева (България)
доц. д-р Татяна Манастерска (Полша)
доц. д-р Ю-Чен Чанг (Тайван)
доц. д-р Сергей Илькевич (Русия)
доц. д-р Насирли Бейтулла (Азербайджан)

Технически секретар – Емилия Станева

ISBN 978-954-23-1764-7

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. Петя Иванова
Вместо предговор 9

Пленарен доклад
Проф. М. Божинова
АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ 13

ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ И ИНОВАЦИИ

Prof. Andrey Zahariev, Assoc. Prof. Stoyan Prodanov, Head Assist. Prof. Emil Tsanov, PhD, Assist. Prof. Stefan Prodanov, PhD; Mariana Moneva-Dauo, Phd Student
PROJECT NOVAE AND INTERREG PROGRAMME – A NEW APPROACH FOR DEVELOPMENT OF THE LOWER DANUBE TOURIST DESTINATION 27

Доц. д-р Петя Иванова, докторант Симеон Симеонов
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ТУРИСТА, ПРАКТИКУВАЩ КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ 36

Доц. д-р Иванка Николова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАРАСТВАНЕ НА ПРИХОДИТЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО 45

Доц. д-р Снежинка Кадиева
НЯКОИ НОВИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ХОТЕЛИТЕ НА БЪДЕЩЕТО 53

Доц. д-р Ваня Василева, Йорданка Марчева
СЪВРЕМЕННИ ОСОБЕНОСТИ В РАЗВИТИЕТО НА РЕСТОРАНТЬОРСТВОТО В КИПЪР 62

Доц. д-р Снежана Иванова, Александрина Енева
ИНОВАЦИИТЕ В НОВИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СВЯТ 70

Доц. д-р Катя Илиева
РЕСУРСИТЕ НА СОЛЕНИТЕ ЕЗЕРА В АКВАТОРИЯТА НА БУРГАС И РОЛЯТА ИМ В РАЗВИТИЕТО НА АЛТЕРНАТИВНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В РЕГИОНА 81

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ИМИДЖА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ 91

Доктор Никола Гайдаров, докторант Ралица Георгиева
СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ПРОДУКТИ НА ТУРОПЕРАТОРИТЕ
ПО ДЕЛОВИ И ХАЗАРТЕН ТУРИЗЪМ 98

Ст. преп. Маргарита Панчева
С ГРИЖА ЗА КЛИЕНТА ПРИ ПОДГОТОВКАТА И ПРОВЕЖДАНЕТО
НА ОРГАНИЗИРАНИ ОБИКОЛНИ ПЪТУВАНИЯ ИЗ БЪЛГАРИЯ,
ПРЕДНАЗНАЧЕНИ ЗА ФРЕНСКИ ТУРИСТИ.....108

Преп. д-р Севджан Сабриева
СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА
ИНФРАСТРУКТУРА В ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ 117

Докторант Данаил Алеков
ДИНАМИЧНИ И СТАЦИОНАРНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОГРАМИ.....124

Докторант Илиян Дуков
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКОТО ТЪРСЕНЕ НА
ОРГАНИЗИРАНИ ЕДНОДНЕВНИ ПЕШЕХОДНИ ЕКСКУРЗИИ.....133

Mohamed Mostafa Albaz
THE ROLE OF SMART HUMAN RESOURCES IN IMPROVING THE
EFFICIENCY OF LOGISTICS INVESTMENT IN SMEs 141

ТУРИСТИЧЕСКИ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Доц. д-р Генка Рафаилова
ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ КРЕАТИВНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО
И ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ 151

Доц. д-р Мария Станкова
ВЪЗМОЖНОСТИ НА ИНДУСТРИЯТА НА ТУРИЗМА ЗА СОЦИАЛНО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО 161

Доц. д-р Еленита Великова
АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА УДЪЛЖАВАНЕ НА СЕЗОНА
В БЪЛГАРСКИТЕ ТУРИСТИЧЕСКИ КУРОРТИ.....169

Gordana Stojmenović, проф. д-р Любчо Варамезов
ОПИТЪТ НА СРЪБСКИТЕ ПРОИЗВОДСТВЕНИ КОМПАНИИ
В LEAN ПРОИЗВОДСТВОТО.....179

Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Ася Панджерова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ, АНГЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 187

Гл. ас. д-р Галя Кушева
АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ В КУРОРТЕН КОМПЛЕКС ПАМПОРОВО ПРЕЗ ЗИМНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЕЗОН ЗА ПЕРИОДА 2017-2019 г. 195

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
ДИНАМИКА НА СЕЗОННОСТТА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 203

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 211

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ИНОВАТИВНОСТ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ФИРМИ 218

Ас. д-р Любомира Тодорова
ПРОЯВЛЕНИЕ НА СИВАТА ИКОНОМИКА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР НА Р. БЪЛГАРИЯ 227

Ас. д-р Павлин Павлов
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 234

Ас. д-р Пламен Петров
ДИНАМИКА В РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2019 ГОДИНА 241

Асен Божиков
КИБЕРАТАКИТЕ – СЪЩЕСТВЕНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ХОТЕЛИТЕ В ДИГИТАЛНАТА ЕРА 248

Докторант Таня Рисемова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИ ОБЩИНИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ 256

Докторант Жаклин Коен
ПРОЦЕСНО УПРАВЛЕНИЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОПЕРАЦИИТЕ В ПРЕДЕН ОФИС 264

Докторант д-р Владимир Бойчев
МЕДИЦИНСКИ ИЛИ МЕДИКАМЕНТОЗЕН ТУРИЗЪМ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ 272

Докторант Зорница Златанова
МАРКЕТИНГОВИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИ КОМПАНИИ, ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГА 281

ФИНАНСОВИ, ОТЧЕТНИ, ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ И СОЦИАЛНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Людмил Найденов, гл. ас. д-р Марияна Павлова-Бънова
МЕСТНИ ДАНЪЦИ И ЕФЕКТИВНОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 291

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ НА ТУРИСТИ 301

Доц. д-р Галя Иванова - Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА БЕЗПЛАТНА ХРАНА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 311

Ас. д-р Йордан Стефанов Йорданов
ПРОБЛЕМИ ПРИ ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗАЕТИТЕ В ТУРИЗМА 318

Изследовател д-р Александрина Александрова АНАЛИЗ НА БАЗИСНИ ПОКАЗАТЕЛИ ОТНОСНО ТУРИЗМА В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 326

Докторант Росен Колев
НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ПОДХОДИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО НА СЕБЕСТОЙНОСТТА 334

Докторант Димчо Шопов
ВЛИЯНИЕ НА ВИСОКАТА ДЪРЖАВНА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНДУСТРИЯ НА СТРАНИТЕ ОТ ЕС 342

Докторант Борислава Славова-Петкова
СОЦИАЛЕН ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 351

МАРКЕТИНГОВИ, ТЪРГОВСКИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Светла Ракаджийска
СИМВОЛИКА И КОМУНИКАЦИЯ ЗА ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....359

Проф. д-р Стоян Маринов, д-р Галина Илиева
ТУРИСТИЧЕСКО ТЪРСЕНЕ НА ОБЩИНА НЕСЕБЪР КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....368

Доц. д-р Иван Марчевски, доц. д-р Ваня Григорова
МАРКЕТИНГОВИТЕ МРЕЖИ ОТ ФИРМИ – СЪВРЕМЕННА ТЕНДЕНЦИЯ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ 375

Assoc. Prof., PhD Tatiana Manasterska, The President Stanislaw Wojciechowski
MANAGING AND MEETING THE DEMANDS OF OLDER TOURIST MARKET.....384

Доц. д-р Галина Захариева
ПРИНОС НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ УСЛУГИ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА 390

Доц. д-р Искра Пантелеева
СТРАТЕГИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИЗМА – НЯКОИ МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ ВЪПРОСИ..398

Доц. д-р Мариана Янева, доц. д-р Николай Цонев
КОНСУЛТАНТСКА ОЦЕНКА НА ПОТЕНЦИАЛА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН 404

Доц. д-р Соня Алексиева, Росен Петков
КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО НА УСТОЙЧИВОТО ХРАНЕНЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО – ПОТРЕБИТЕЛСКИ ПОЛЗИ, ПРОБЛЕМИ И ТЕНДЕНЦИИ.....414

Доц. д-р Иван Желев
ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ПРИ ФАСИЛИТИ МЕНИДЖМЪНТА НА ХОТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ.....423

Доц. д-р Пенка Горанова
КОНЦЕПЦИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ХОТЕЛСКИ КОМПЛЕКС.....431

Доц. д-р Анатолий Асенов, докторант Зорница Крумова
ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТРЕЛСТВА И ПРЕД ЛИДЕРСТВОТО В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР.....439

Гл. ас. д-р Емил Николов
ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ОТ ИНТЕГРИРАНЕТО НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНУДСТРИЯ НА БЪЛГАРИЯ 447

Гл. ас. д-р Маргарита Мишева
ЕЛЕКТРОННА ТЪРГОВИЯ В ТУРИЗМА – ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....454

Гл. ас. д-р Надежда Веселинова
ГЪВКАВОТО ЛИДЕРСТВО – ФАКТОР ЗА УСПЕШНИ ПРОЕКТИ В ТУРИЗМА 462

Гл. ас. д-р Зоя Иванова
ФОРМИРАНЕ ПОВЕДЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 468

Гл. ас. д-р Милен Динков
СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ.....475

Гл. ас. д-р Галя Георгиева, гл. ас. д-р Иван Маринов
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ.....483

Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов
ТЕОРЕТИЧНИ МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ.....491

Гл. ас д-р Светослав Калейчев
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ РОБОТИЗАЦИЯТА И ТУРИСТИЧЕСКИЯ МАРКЕТИНГ.....499

Ас. д-р Бойчо Бойчев
ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНСКИ СТРУКТУРИ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 507

Доктор Веселина Портарска
МОДЕЛ ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА РАЙОН РИЛА-ПИРИН, С ЛОКАЦИЯ БАНСКО 515

Докторант Александър Димитров
ПРЕДИМСТВА НА МОБИЛНАТА ТЪРГОВИЯ (M-COMMERCE) В СЪВРЕМЕННОТО ХОТЕЛИЕРСТВО.....525

Д-р Мирослав Кръстев, ас. д-р Калоян Цветков
ОЦЕНКА НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ НАГЛАСИ ПРИ ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ.....534

Докторант Кристина Георгиева
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПОЗИЦИОНИРАНЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ БЪЛГАРИЯ.....543

Докторант Йоана Огнянова
ВЛИЯНИЕ НА БРАНДИНГА НА КУЛИНАРНАТА ДЕСТИНАЦИЯ ВЪРХУ МОТИВАЦИЯТА НА ТУРИСТИТЕ.....551

Докторант Ирина Карадакова
ИЗМЕРЕНИЯ НА ЛОЯЛНОСТТА В ТУРИЗМА.....557

Докторант Ивайло Иванов
АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ХОТЕЛСКИТЕ ОНЛАЙН РЕЗЕРВАЦИОННИ СИСТЕМИ.....566

Докторант Нина Костадинова
ЛИДЕРЪТ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕКИПНАТА РАБОТА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....575

ПРАВНИ, ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Таня Парушева
ОПАЗВАНЕ И СЪХРАНЯВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ ЗА БЪДЕЩЕТО.....583

Доц. д-р Тихомир Личев
РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯТ И КУЛТУРНО ПОЗНАВАТЕЛЕН ТУРИЗЪМ ПО ДУНАВСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ.....589

Доц. д-р Милена Стоянова, доц. д-р Ивайло Владев
СКАЛНИТЕ МАНАСТИРИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....597

Доц. д-р инж. Стойна Цвяткова, маг. Емилия Маринова
ПОТРЕБИТЕЛСКО ТЪРСЕНЕ И НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ ЗА ИНТЕГРИРАН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ В СВИЩОВ, С ЕЛЕМЕНТИ НА КУЛТУРЕН, ДУХОВЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....605

Dr. Mahmoud Khalifa, Assoc. Prof
THE ANALYSES OF PUBLIC POLICIES FOR THE REVITALIZATION OF THE TOURISM SECTOR IN EGIPT AFTER THE 30th OF JUNE REVOLUTION....614

Д-р Константин Григоров
МЕСТНИ ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА И ТЕХНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ 620

ПРОСТРАНСТВЕНИ И ЕКОЛОГИЧНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Константин Калинков
ОСНОВА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЧЕРНОМОРСКИ КУРОРТИ 629

Доц. д-р Петя Иванова
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА ЧРЕЗ РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОЕКТИ 640

Доц. д-р Марина Николова
УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ТЕРИТОРИИ 651

Доц. д-р Иван Килимперов, доц. д-р Красимир Александров
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕЧКИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН „ТРАКИЯ“ 658

Гл. ас. д-р Нели Веселинова, проф. д-р Веселин Бояджиев
ТУРИЗЪМ, РУРАЛИЗЪМ И ДЕМОГРАФСКАТА КАТАСТРОФА 664

Гл. ас. д-р Румен Недков
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА СВОГЕ 673

Гл. ас. д-р Явор Станев
РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИЯ СЕКТОР ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЖИВУЩИТЕ В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 680

Докторант Иво Балевски
СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ - ЕДНА РАЗЛИЧНА ГЛЕДНА ТОЧКА....686

Докторант Владо Божилов
ДОБРИ ПРАКТИКИ В „ЗЕЛЕНА“ ПОЛИТИКА В ХОТЕЛИЕРСТВОТО..693

ИЗСЛЕДВАНИЯТА И ПРЕПОДАВАНЕТО В ОБЛАСТТА НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Александр Аверин
DIGITAL-СТРАТЕГИИ ПРОДВИЖЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ИНДУСТРИИ СПОРТА И ТУРИЗМА 703

Старший преподаватель Юлия Иванова
ОСОБЕНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА И ПРОДВИЖЕНИЯ УНИВЕРСИТЕТОВ ТУРИСТКОГО ПРОФИЛЯ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ 711

Доц. д-р Ирена Емилова
МЕТОДЪТ „АНАЛИЗ НА СЛУЧАЙ“ ПРИ ПОДГОТОВКАТА ПО ДИСЦИПЛИНАТА „ЕКОТУРИЗЪМ И ИНФРАСТРУКТУРА“..... 719

Докторант Стилияна Басмаджиева
РАЗРАБОТВАНЕ НА МЕТОДОЛОГИЧНА РАМКА ЗА АНАЛИЗ НА МАКРОУПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 724

Жилкова Ю. В., Макаренко З. В.
К ВОПРОСУ ОБ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ЗНАЧЕНИИ ЭКСКУРСИИ 734

СТУДЕНТСКИ НАУЧНИ ДОКЛАДИ

Магистър Невена Руменова Лясковa
МУЗЕИТЕ НА ВЕЛИКО ТЪРНОВО - ОТ МИНАЛОТО ДО НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ..... 749

Бакалавър, Анжелина Василева
РАЗКРИВАНЕ НА ПОТЕНЦИАЛ ЗА ТУРИСТИЧЕСКИ АТРАКЦИИ В ПРИРОДНО-КЛИМАТИЧНИТЕ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ ДАДЕНОСТИ НА ГРАД СВИЩОВ 755

Студент Петя Костова
ИКОНОМИКАТА НА ПРЕЖИВЯВАНИЯТА И НЕЙНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ТУРИЗМА 762

Студент Фелия Попова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ДИГИТАЛНИЯ МАРКЕТИНГ В ТУРИЗМА..... 769

Студент Марта Лазарова
ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ В ТУРИЗМА..... 776

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Свищов, 11-12 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 10-годишнината от създаването на специалност „Икономика на туризма“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1764-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ПРОБЛЕМИ ПРИ ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗАЕТИТЕ В ТУРИЗМА

Ас. д-р Йордан Стефанов Йорданов
Стопанска академия „Д. А. Ценов" – Свищов
Катедра „Застраховане и социално дело"

Резюме: *В доклада е представена основната идея на многоколонния пенсионен модел и накратко са изложени принципните и организационни моменти от функционирането на неговите компоненти. Вниманието е насочено към проблемите на осигуряването на заетите в туризма и по-конкретно към величината на осигурителният доход и произтичащите от него пенсионноосигурителни права. Основната теза на доклада е, че осигуряване при ниски доходи или непълно работно време, би довело до значително по-ниски пенсионни плащания на тази група лица. В тази връзка се разработват осигурителни примери. В следствие на очертаната проблемна област е представена законодателна възможност, която би компенсирала част от изгубените пенсионни права, поради осигуряване върху ниски осигурителни доходи.*

Ключови думи: *социална защита, пенсионноосигурителен модел, пенсионен доход, лица заети в туризма, допълнително професионално осигуряване на заетите в туризма.*

Въведение

Проблемите на структурирането на социалната защита, от която зависи и степента на социална сигурност в съвременното общество, са едни от най-важните проблеми на социалната политика. Съвременните социално-икономически и демографски тенденции отправят сериозни предизвикателства пред социалнозащитната система на страната и особено пред пенсионната ни система. По данни на Националния статистически институт (НСИ) заетите в туризма лица, са частта от работната сила на страната, която получава най-ниските доходи, което по логиката на функциониране на социалнозащитната система, автоматично води до ограничаването на възможностите след пенсиониране за получаване на висок пенсионен доход. От своя страна това би следвало да се разглежда, като значим проблем, който следва да търси възможности за преодоляване.

I

Българската пенсионна система е изградена по логиката на многоколонния модел на организация, наложен като философия на пенсионната реформа от началото на века. В своята цялост, многоколонният модел на пенсионната система обхваща следните взаимнодопълващи се форми на организирана защита, основани на различни принципи: публично пенсионно осигуряване с интегрирани елементи на обезпечаване, допълнително задължително пенсионно осигуряване и допълнително доброволно пенсионно осигуряване.

Публичното пенсионно осигуряване е първият стълб на многоколонния модел в България. Той се основава на солидарност, взаимопомощ, задължително участие при разходопокривен принцип на финансиране с осигурителни вноски от осигурени лица и осигурители и държавни трансфери при необходимост за покриване на недостига от средства.

За разлика от първият стълб на пенсионната система, вторият – допълнително задължително пенсионно осигуряване се изгражда на капиталов принцип, индивидуално натрупване и разпределение на средствата. Осигуряването се извършва в два вида пенсионни фонда управлявани от частни пенсионни компании – Универсален пенсионен фонд (УПФ) и Професионален пенсионен фонд (ППФ). На допълнително задължително пенсионно осигуряване в УПФ подлежат лица родени след 31.12.1959 г., ако са осигурени във фонд „Пенсии", съответно във фонд „Пенсии за лицата по чл. 69" на ДОО, при условие, че не са се възползвали от правото си по чл. 4 б от Кодекса за социално осигуряване (КСО) (Концепция за регламентиране на фазата на изплащане от допълнително задължително пенсионно осигуряване, 2018). На допълнително задължително пенсионно осигуряване в ППФ подлежат всички работещи първа или втора категория труд, независимо от възрастта при условие, че не са се възползвали от правото си по чл. 4 в от КСО – промяна на осигуряването от ППФ изцяло към осигуряване във фонд „Пенсии" на Държавното обществено осигуряване (ДОО) (Кодекс за социално осигуряване 2019, чл.70, ал. 1, 2 и 3). Размерът на плащането от вторият стълб се определя на база на натрупаното в индивидуалната партида (формирана от осигурителни вноски и доходността от управлението им, намалена с таксите и удръжките предвидени в КСО) и периода на получаване.

Допълнителното доброволно пенсионно осигуряване у нас е форма на пенсионноосигурителна защита, която допълва публичното осигуряване, като се организира на основата на доброволност и капиталов

принцип. Осигуряването се извършва в два вида пенсионни фондове – Допълнителен доброволен пенсионен фонд (ДПФ) и Допълнителен доброволен пенсионен фонд по професионални схеми (ДПФПС).

Дизайнът на многоколонната пенсионноосигурителна защита цели постигане на относителна устойчивост и независимост на пенсионната система от протичащите процеси на демографско застаряване на българското население и гарантиране на общ коефициент на заместване на получавания доход от порядъка на 70-80%. В тази връзка логиката на пенсионноосигурителния модел е пряко свързана с размера на получаваните доходи, върху които са дължими осигурителни вноски.

II

По данни на НСИ заетите в хотелиерството и ресторантьорство за 2018 година са 168 хиляди лица, което представлява малко над 5% от средногодишният брой на заетите в икономиката. Много голяма част от позициите в тази икономическа дейност са заети сезонно. Регламентирането на минимална работна заплата (МРЗ) и минимални осигурителни прагове дава възможност на работодателите да ги използват като легална граница на минималния осигурителен доход, върху който те внасят осигурителните вноски. Голяма част от работодателите сключват трудовоправни правоотношения на МРЗ, а останалата част от трудовото възнаграждение, работника получава без да се облага с данък върху дохода и без да се начисляват осигурителните вноски, които ще са дължими и насочени към осигурителната система на страната. Поради непознаването на осигурителното законодателство заетите биват манипулирани и убеждавани, че това е в полза и на двете страни. Не малка част от заетите в тази сфера по една или друга причина пренебрегват осигуряването на реалните доходи и са съгласни да се осигуряват на по-ниски доходи. Честа практика се оказва и назначаването на 4-часов работен ден на МРЗ. В този случай продължителността на работното време и трудовото възнаграждение са предмет на неформална договорка между работодателя и работника, а осигурителните вноски се начисляват върху половината от МРЗ, което значително облекчава работодателя по отношение на социалните разходи дължими за съответния работник.

На таблицата 1 са представени брутните месечни възнаграждения по икономически дейности за 2019 година, като се вижда, че заетите в хотелиерството и ресторантьорството са с най-ниски трудови възнаграждения. Това се дължи на много фактори, но един от основните е сезонността на дейността и нагласата на работодателите и работниците.

Таблица 1. Средна брутна месечна заплата по икономически дейности на заетите лица за 2019 г.

Икономически дейности	Месеци		
	I	II	III
Общо	**1192**	**1184**	**1247**
Селско, горско и рибно стопанство	889	916	1000
Добивна промишленост	1774	1605	1891
Преработваща промишленост	1058	1056	1111
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	1859	1849	1923
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	930	940	981
Строителство	897	909	952
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	1057	1051	1103
Транспорт, складиране и съобщения	1106	1093	1127
Хотелиерство и ресторантьорство	***720***	***718***	***751***
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	2882	2819	3087
Финансови и застрахователни дейности	1966	1928	2087
Операции с недвижими имоти	1097	1101	1121
Професионални дейности и научни изследвания	1647	1715	1835
Административни и спомагателни дейности	967	956	1030
Държавно управление	1457	1279	1330
Образование	1145	1203	1210
Хуманно здравеопазване и социална работа	1201	1218	1258
Култура, спорт и развлечения	1043	1036	1070
Други дейности	883	892	919

Източник: Национален статистически институт

В тази връзка, в настоящият доклад, ще разгледаме два осигурителни примера, които доказват, че осигуряването на ниски осигурителни доходи води до загуба на сериозни социалноосигурителни права. В резултат на това ще насочим вниманието към възможностите от осигурително правна гледна точка за решаване на формулирания проблем.

Изчисления, колко губи едно осигурено лице, съответно колко спестява един работодател, ако осигурява на минимална работна заплата, а не на реално брутно трудово възнаграждение, което приемаме условно за средния осигурителен доход – представляващо 61,4% от МРЗ и средна работна заплата. Във връзка с осигурителният пример, който разглеждаме, приемаме условно, че тези съотношения ще се запазят за целия период на осигуряване, в който ще се извършва процеса.

Размерът на осигурителните вноски за фонд „Пенсии“ на ДОО в процент от дохода от упражнявана трудова дейност на осигурените

лица е определен с разпоредбата на чл. 6, ал. 1 от КСО. Вноската за фонд „Пенсии“ за сметка на осигурител за лицата родени преди 31.12.1959 г. е 11,02% за работещите при условията на III категория труд, а за лицата родени след 31.12.1959 г. – 8,22%, работещите при условията на III категория труд. Вноската за фонд „Пенсии“ за сметка на осигуреното лице е 8,78% за лицата, родени преди 01.01.1960 г. и 6,58% - за лицата, родени след 31.12.1959 г. Лицата родени след 01.01.1960 г. имат задължение да се осигуряват във Универсален пенсионен фонд, освен ако не са се възползвали от възможността за смяна на участието в осигуряването[1]. Вноската за Универсален пенсионен фонд е 5%, като осигурителя поема 2,8%, а осигуреното лице 2,2%.

В настоящата разработка ще разгледаме само един аспект от проблема свързан с ограниченият достъп на осигурителни права, в случая пенсионни във вторият стълб, поради осигуряване върху част от получаваните доходи, характерен за заетите в туризма.

Ще разгледаме осигурителен пример, в който при условни допускания за осигурителен доход на лицето в съотношение 61,4% от средната работна заплата – съотношение между минималната работна заплата, върху която масово се осигуряват заетите в туризма и средната работна заплата за страната отчитаме значително намаляване на пенсионния доход от вторият стълб на многоколонният пенсионен модел.

При осигуряване върху МРЗ от 560 лв. за 2019 година, представляваща 61.4% от Средния осигурителен доход 912 лв., месечната вноска за УПФ ще бъде 28 лв., като 15,68 лв. ще бъде за сметка на работодателя и 12,32 лв. за сметка на осигуреното лице. При осигуряване върху средния осигурителен доход 912 лв.[2] вноската за УПФ ще бъде 45,6 лв., като 25,5 лв., ще бъдат за сметка на работодателя и 20,1 лв. за сметка на осигуреното лице.

Разликата в осигуряването на МРЗ и СОД за страната е 9,82 лв. месечно или 117,84 лв. на година по сметката на личната осигурителна партида на лицето в УПФ. За периода на трудовия живот от 40 години[3], сумата без отчитане на лихва за управление на средствата ще се равнява

[1] Кодекс за социално осигуряване.

[2] По данни на НОИ средният осигурителен доход за страната за периода 1.04.2018-31.03.2019 година е 912 лв.

[3] Според промените в Кодекса за социално осигуряване изискуемият осигурителен стаж нараства с всяка година, като е предвидено да достигне 40 години за жените и 38 години за жените.

на 5 913,6 лв. С тази сума ще бъде намалена наличността по индивидуалната партида в УПФ на лицето, поради неплащането на осигурителните вноски от работодателя.

Спестеното или неплатеното под форма на осигурителни вноски за осигуреното лице в УПФ е 7,74 лв. месечно, 92,92 лв. годишно или 3 717 лв. за период от 40 години, без начисляване на лихва за управление. Всъщност тази сума представлява неплатената част на осигуреното лице, поради това, че се е осигурявало за целия трудов живот от 40 години на 61,4% от Средния осигурителен доход за страната.

Всъщност, от наличността по индивидуалната осигурителна партида на лицето се определя размера на допълнителната пенсия на лицето. В тази връзка осигуряване на доходи по-ниски от получаваните, при равни други условия има за резултат по-ниски по размер пенсионни плащания.

Общата сума на средствата, които не са постъпили в УПФ, поради осигуряването върху част от средния осигурителен доход е 9 630,6 лв. Тази сума би довела до значително намаляване на пенсионният доход. В тази връзка се поражда сериозен проблем, който следва да търси решение в механизми или промяна на законодателството касаещо заетите в туризма, компенсиране на част от загубените пенсионни права при осигуряването във вторият стълб на пенсионният модел у нас.

III

Една от възможностите за решаване на формулирания проблем е свързана с предложение за въвеждане на допълнително професионално осигуряване на заетите в туризма по логиката на професионалните пенсионни фондове на многоколонната осигурителна схема в България. Финансирането на подобна идея би могло да бъде законодателно регламентирано и вменено, като ангажимент на работодателя във връзка с компенсиране на загубата от пенсионни права (пенсионни осигуровки), дължими към УПФ, поради осигуряване върху доход по-нисък от получавания. Смисъла и логиката на предложението се заключават в създаването на специален осигурителен фонд със строго целево предназначение, който да функционира на капиталов принцип по логиката на професионалните пенсионни фондове в България, като при изпълнение на определени условия да се изплаща допълнителна професионална пенсия на заетите в туризма. Тази допълнителна пенсия с професионален характер, основана на логиката и спецификата на упражняваната професия има за цел да повиши пенсионните доходи на заетите в туризма и да увеличи социалната им сигурност.

Заключение

Осигуряването върху ниски трудови възнаграждения, каквито са възнагражденията на заетите в туризма ще има за резултат намаляване на пенсионните доходи, а оттам и социалната сигурност на немалка група лица. В условията на застаряващо и намаляващо по численост население, ниски доходи и проблеми на пазара на труда, особено в сектори с традиционно сезонна заетост, все повече от всякога се нуждаем от работещи форми на социална защита, които да допълват, защитата предоставяна от публичното пенсионно осигуряване. Може би тези форми са свързани с лично и/или колективно, строго целево спестяване, осъществявано в рамките на социалния модел на страната.

Данъчната и осигурителната тежест са инструменти на държавната социална политика за решаване на социалните проблеми на обществото, но в същото време са и много чувствителна тема, що се отнася до определени маневри във връзка с тяхното покачване, особено в слаборазвити и развиващи се икономики, каквато е и икономиката на страната ни. Безспорно идеята за въвеждане на професионално осигуряване на капиталов принцип финансирано от работодателите би довела до сериозни дебати, социални вълнения и до поляризиране на мненията, във връзка със справедливостта и величината на финансовата тежест по повод осигуряването на наетите в тази сфера. Във всички случаи, обаче предложението може да се разглежда, като част от мерките необходими за предоставянето на адекватна социална защита на заетите в туризма, в условия на динамично променящи се социалноикономически и демографски условия.

БИБЛИОГРАФИЯ

Концепция за регламентиране на фазата на изплащане от допълнително задължително пенсионно осигуряване. (2018, април). Retrieved 2018, from Министерство на труда и социалната политика : www.mlsp.government.bg/index.php?section=CONTENT&I=230&lang

Павлов, Н. (2007). *Осигурителни схеми.* Свищов: АИ "Ценов".

Доходност на фондовете за допълнително задължително пенсионно осигуряване за периода 30.12.2015 - 29.12.2017 г. (2018). Свалено от Комисия за финансов надзор: http://www.fsc.bg/bg/pazari/osiguritelen-pazar/statistika/statistika-i-analizi/2017/

Доходност на фондовете за допълнително задължително пенсионно осигуряване за периода 30.12.2015 - 29.12.2017 г. (2018).

Свалено от Комисия за финансов надзор: http://www.fsc.bg/bg/pazari/osiguritelen-pazar/statistika/statistika-i-analizi/2017/

Статистически справочник "Демография, икономика и социално осигуряване" 2016. (2018). Свалено от Национален осигурителен институт: http://www.nssi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/statistics/pokazateli/pokazateli_Demography_2016.pdf

Кодекс за социално осигуряване 2019, чл.70, ал. 1, 2 и 3. (n.d.). Retrieved from Национален осигурителен институт: http://www.nssi.bg/images/bg/legislation/Codes/KCO.pdf

http://www.nsi.bg/

http://www.nssi.bg/